

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΕΣ

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΙΚΟΝΑ που δημοσιεύουμε μᾶς παραχωρήθηκε ευγενικά από τὸν κ. Χρ. Νομικό.

Γιὰ τὴν εἰκόνα αὐτὴ γράφει ὁ ἱστορικός Σπυρίδων Λάμπρος ("Νέος Ἑλληνομνήμων" Τόμος ΙΓ'. 30 Ἰουνίου 1916, τεύχος Β'.— Εἰδήσεις):

«Ὁ ἐνταῦθα (ἐν Ἀθήναις) παρεπιδημὼν κ. Χριστόφορος Νομικὸς ἀπέκτησεν ἐπ' ἐσχάτων, ἀγοράσας ἐν τινὶ ἀρχαιοπωλείῳ τῶν Ἀθηνῶν, ἐξ αἰ ῥ ε τ ο ν εἰκόνα αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου, διὰ χρυσοῦ καὶ χρωμάτων ἐξωγραφημένην καὶ φέρουσαν διὰ κεφαλαίων γραμμάτων τὴν ἐπιγραφὴν Ἀ ν δ ρ ό ν ι κ ο ς ὁ Πα λ α ι ο λ ό γ ο ς. Ἡ εἰκὼν αὕτη εἶνε ἐξωγραφημένη ἐπὶ περιγραμμένης, φαίνεται δ' εἰς ἡμᾶς κοσμοῦσα πότε οὐχὶ χειρόγραφόν τι, ἀλλὰ κ ὠ δ ι κ ᾶ ἴσως μονῆς τινος ἀναγούσης τὴν κτίσιν εἰς αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον. Ἄν δὲ κρίνωμεν ἐκ τῆς τεχνοτροπίας καὶ τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς ἐγράφη ἡ εἰκὼν περὶ τὸν δέκατον ἑβδομον αἰῶνα. Φαίνεται δ' ὅπως οἷον ἀντιγραφεῖσα ἐξ ἀρχαιοτέρας εἰκόνης καὶ εἶναι πιστὴ ὥς πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐνδυμασίαν. Ζήτημα δὲ εἶναι τίνα τῶν Ἀνδρονίκων τοῦ οἴκου τῶν Παλαιολόγων παριστάνει· ἀλλὰ κλίνομεν νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι εἶνε οὗτος μᾶλλον ὁ Ἀνδρόνικος Α' (1282-1328) οὗ ἔχομεν εἰκόνας ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 1462 κώδικι τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν.

Τῆς ζωγραφίας ταύτης πιστὸν ἀντίγραφον, φιλοτεχνηθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Στεφάνου Ξενοπούλου, ὁ κ. Νομικὸς ἐδώρησεν εἰς τὴν ἐνταῦθα ἱστορικὴν καὶ ἐθνολογικὴν ἐταιρείαν πρὸς πλουτισμὸν τῆς

ἐν τῷ μουσεῖῳ αὐτῆς συλλογῆς εἰκόνων τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων.”

Η ΓΙΟΡΤΗ ΤΗΣ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑΣ τοῦ Παλαμᾶ ἐπιμένουμε νὰ γίνει ὁμαδικὰ καὶ σύγχρονα ἀπὸ ὅλους τοὺς λογίους. Πρέπει νὰ τῆς δοθεῖ ὁ καθολικὸς χαρακτήρας ποὺ τῆς ταιριάζει· ἀλλοιῶς, στὴν πόλιν αὐτὴ τοῦ ἐμπορίου προτιμώτερο νὰ μὴ γίνει. Ὑπάρχει μᾶλλον λόγια φόβος μήπως, γιορτάζοντας χωριστά, λίγοι λίγοι, γιὰ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπο, παρεξηγηθοῦμε ἀπὸ τὸ λοιπὸ κοινόν· τὸ ὁποῖο ἀπεναντίας πρέπει, μὲ ἓνα ὁμαδικὸ καὶ ἐπιβλητικὸ παρουσίασμα, νὰ μάθει ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς πλούσιους ὑλιστές, ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι, ἐκεῖνοι τοῦ πνεύματος, ποὺ εἶναι καὶ οἱ πραγματικὰ πλούσιοι.

Η ΟΜΑΔΑ μας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ σύσσωμη συμμετοχὴ τῆς στὴ γενικὴ αὐτὴ γιορτῇ, ἀφιερώνει τὶς πρῶτες σελίδες τοῦ φυλλαδίου αὐτοῦ στὸν Παλαμᾶ. Μᾶς ἦταν ἐντελῶς ἀδύνατο νὰ ἀφιερώσουμε ὁλόκληρο τὸ τεῦχος μὲ τὶς γνώμες διαφόρων λογίων, γιὰτὶ ἔπρεπε—σύμφωνα μὲ τὸ συμβόλαιόν μας—ἡ ὕλη τοῦ τεύχους αὐτοῦ νὰ παραδοθεῖ στὸν τυπογράφον μας ἐντὸς τοῦ παρ. μηνός.

ΠΡΟ ΤΡΙΣ μῆνες, στερηθήκαμε προσωρινὰ τὸν ἰδρυτὴ καὶ πρόεδρον τῆς Ἑνώσεως μας, ποὺ ἀναχώρησε στὸ Παρίσι γιὰ τὶς σπουδές του. Ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ ἀγαπητοῦ μας φίλου Φυσεντζίδου ἄφησε μεγάλο κενὸ πίσω της, γιὰτὶ ἔτσι στερηθήκαμε τὸν ἐκλεκτότερον σύντροφο. Μῶλον ὅμως αὐτά, βρισκούμαστε στὴν ἀνάγκη νὰ διαψεύσουμε τὶς κακοήθεις διαδόσεις μερικῶν καλοθελητῶν μας. Ἡ Ἑνώσή μας οὔτε διαλύθη καὶ οὔτε ὑπὸ διάλυσιν βρίσκεται. Ἀπ' ἐναντίας, προσπαθοῦμε νὰυξήσουμε τὴν δράση μας καὶ καρπὸς τῶν προσπαθειῶν μας, μεταξὺ ἄλλων, θὰ εἶναι καὶ ἡ ἐκδοσις τοῦ δράματος ποὺ δημοσιεύουμε στὸ φυλλάδιον αὐτό, σὲ ξεχωριστὸ βιβλίον.

ΜΕ ΤΟ ΦΥΛΛΑΔΙΟ αὐτό, χωρὶς θόρυβο, ἀνοίγουμε τὴν Τρίτη Περιόδο, ποὺ θὰ περιλάβει τέσσαρα τεύχη. Τὸ καλλιτεχνικὸν παρουσίασμα τοῦ ἐξωφυλλοῦ ὀφείλεται στὸν εὐγενέστατον φίλον μας

καλλιτέχνη κ. Μ. Παπαδημητρίου, με τη συνεργασία του οποίου ελπίζουμε σιγά—σιγά να κάνουμε και άλλες βελτιώσεις στο παρουσίασμά μας.

ΟΛΟΙ ΠΡΕΠΕΙ να υποστηρίξουν και να ενδιαφερθούν για τη **Νέα Φωνή**, τη νέα εφημερίδα που εκδίδεται στο Πορσίι έπο μιιά ομάδα ιδεολόγων, στους οποίους άξίζει κάθε έπαινος. Είναι ή φωνή των Νέων, ή κραυγή της νέας άναγέννησης που άρχισε σιγά να γίνεται πάνω άπό τον σωριαζόμενο παλιό κόσμο. Έκτός τούτου, είναι μιιά εύγενικιά προσπάθεια ή όποία θα έπιτύχει για ένα έπι πλέον λόγο, άφου γίνεται μέσα σε μιιά μεγάλη ξένη πρωτεύουσα.

ΒΙΒΛΙΑ:

ΧΡ. ΝΟΜΙΚΟΥ: **‘Ανατολή και ‘Ισλάμ**. ‘Ιστορικές όμιλίες. Α΄ χιλιάδα. Έκδοση ‘Γραμμάτων’ (Γ. Δ. 10).

Θΐξιζε να τονισθεϊ ή σημασία, για μās τους Έλληνες, των δυό βιβλίων του χ. Νομικού: ‘Α ρ α β ι κ ά ‘Ι σ τ ο ρ ή μ α τ α και ‘Α ν α τ ο λ ή κ α ι ‘Ι σ λ ά μ. Καϊ τά δυό, τó πρώτο με ύφος άφήγησης λογοτεχνικής, τó δεύτερο με λογική συνοχή φανερώτερη, μās δείχνουν πώς οι άραβικές φυλές είχαν πολιτισμό άξιόλογο, άνώτερο άπό τον Δυτικό σε μιιά ώρισμένη έποχή.⁽¹⁾ Μās μιλούν για τόν ρόλο του ‘Ισλάμ μέσα στην ‘Ανατολή—ρόλο έκπολιτιστικό και που έμεις θέλουμε νάγνοοϋμε. Μās δείχνουν άκόμα πώς «ό προαιώνιος έχθρός», ό Μουσουλμάνος, ήταν φίλος και συγγενικός στον πολιτισμό και στα συμφέροντα με τó Βυζάντιο, προτου όί Σταυροφορίες άρχίσουν.⁽²⁾ Μαυτό τόν τρόπο, ή κρίση του συγγραφέα, συγχρονισμένη και άκριβόλογη (δίχως να είναι καθόλου σχολαστική), μās λυτρώνει άπό μιιά πλάνη ιστορική: αυτήν που μās χωρίζει άπό ένα γεωγραφικό γείτονα με τó άγεφύρωτο χάσμα της άμοιβαίας περιφρόνησης και έχθρότητας. Δέν ξερούμε άπό την άντικρυνή μεριά τί γίνεται: άλλά έμεις μπορούμε να καυχηθοϋμε, όχι για ένα εύχάριστο λογοτέχνη μήτε για ένα άμερόληπτο έπιστήμονα, άλλά για ένα συγχρονισμένο άνθρωπιστή

(1) βλ. “Τό τέλος των Βαρμακιδών” (‘Α ρ α β ι κ ά ‘Ι σ τ ο ρ ή μ α τ α). “Οί Σταυροφορίες” (‘Α ν α τ ο λ ή κ α ι ‘Ι σ λ ά μ).

(2) βλ. “Η πρώτη έπίσημη Συνάντησις των Τούρκων με τους “Έλληνες” (‘Α ν α τ ο λ ή κ α ι ‘Ι σ λ ά μ).

πὸν πᾶσκισε νὰ διαλύσει μιὰ πλάνη μὲ τὰ δύο του βιβλία. Κι ἀκόμα τὰ βιβλία του στρέφουνε τὴν προσοχὴ πρὸς τὴν Ἀνατολή· αὐτὸ εἶναι ἀακετὰ σημαντικό γιὰ μᾶς ποὺ ἔχουμε τὰ μάτια στυλωμένα κατὰ τὴν Δύση (ἴσως πάρα πολύ). Ποῦ ξέρουμε ἂν τὸ φῶς ἐνὸς αὐριοноῦ πολιτισμοῦ δὲν ἔρθῃ “ἐξ ἀνατολῶν”;...

Στὴν Ἀνατολή καὶ Ἰσλάμ ἡ φυσιογνωμία τοῦ ἱστορικοῦ ξεχωρίζει πρὸ ἐντονῆ καὶ πρὸ πολύμορφῃ παρὰ στὰ Ἀραβικά Ἰστορήματα. Στὸ βάθος, εἶναι πάντα ὁ ἴδιος μαγευτικὸς ἀφηγητής. Ἀλλά, κάθε “ὁμιλία” (ὅπως μετριόφρονα ἀποκαλεῖ τὴν ἐργασία του) παρουσιάζει, θαρροῦμε, καὶ μιὰ φάση τῆς προσωπικότητός του. Καὶ εἶναι μιὰ προσωπικότης· δὲν ἱστορεῖ μονάχα· ψυχολογεῖ, διαπιστώνει, ἐρμηνεύει καὶ φιλοσοφεῖ χειριζόμενος ὅλες τὶς “ικανότητες” τοῦ μυαλοῦ του. Αὐτὲς θὰ προσπαθήσουμε νὰ ἐξηγήσουμε-δίχως καμμιάν ἄλλη ἀξίωση καθαροῦ ἱστορικοῦ ἐλέγχου:

Στὸ πρῶτο κομμάτι “ἡ Χεβρών καὶ τὸ Ἀπαγορευμένο Τζαμί τοῦ Ἀβραάμ” ξαναβρίσκουμε τὸν ταξιδευτὴ ποὺ ἐρευνάει. Ὁ νοῦς ἐρευνητῆ, μὰ τὰ μάτια ἐνὸς ποιητῆ. Δὲν ἀνακαλύπτει μονάχα· νοιώθει. Σαυτὸ ὀφείλεται ἡ ζωντανὴ κείνη ἐντύπωση ποὺ ὁ ἀναγνώστης ἀποκομίζει ἀπὸ κάθε κεφάλαιο· σαυτὸ ἴσως καὶ νὰ ὀφείλεται ἡ τάση του νὰ προσέχει καὶ νὰ ἐξηγεῖ πρόσωπα ποὺ πιότερη σχέση εἶχαν ὥς τότε μὲ τὸ μῦθος, παρὰ μὲ τὴν κρύα κι αὐστηρὴ ἱστορικὴ ἀλήθεια. Καὶ μπροστὰ σαυτά, ὁ ἐπιστήμονας δὲν μπορεῖ νὰ μένει ἀσυγκίνητος. Ἐχει τὴν ἐντύπωση «ὅτι σηκώνει μιὰ ἀπ’ τὶς δίπλες τοῦ πέπλου ποὺ σκεπάζει τοὺς πρώτους παλμοὺς τοῦ κόσμου...»

Τὸ ἀριστουργηματικὸ κεφάλαιο γιὰ τὴν Ζηνοβία, βασίλισσα τῆς Παλμύρας, τὸ διαβάξεις καὶ τὸ ξαναδιαβάξεις. Φανερὸ πὺς ἐδῶ ὁ ποιητὴς ὑπερισχέει, ὁ μαγεμένος μὰ κι ὁ μαγευτής. Γραμμένο σὲ μιὰ δικαιολογημένη συμπαθητικὴ διάθεση πρὸς μιὰ ξεχωριστὴ γυναῖκα καὶ πρὸς μιὰ λαμπερὴ ἐποχὴ, εἶναι ἀπὸ τὰ λίγα κομμάτια τῆς λογοτεχνίας μας ὅπου ἡ ἱστορία γίνεται ζωή. Θαρρεῖς πὺς βλέπεις τὴν Ζηνοβία νὰ ξεκινάει, καβάλλα σάτιμητο ἀραβικὸ ἄτι, «μὲ τὰ χρυσὰ της ἄρματα καὶ τὰ ξέπλεχα μαλλιά της» ἐνῶ τὰ γυμνά μελαψὰ της μπράτσα τεντώνουνται πρὸς τὰ χαλινάρια τοῦ ὀρμητιτοῦ ζώου. Ἐπὶ τὴν ἀκλουθὰς κατόπι στοὺς δρόμους τῆς Ρώμης, πίσω ἀπὸ τὸ ἄρμα τοῦ νικητῆ, σκλάβα μὰ πάντα περήφανη. Αἰῶνες πολλοὺς ὕστερα, διαβαίνει ὁ ποιητὴς ἀπ’ τὰ ἐρείπια τῆς Παλμύρας. Καὶ

νοιώθει τὸ γλυκόπικρο αἶσθημα τῆς αἰώνιας διάβασης καὶ ἀλλαγῆς μέσα στὸν Χρόνο. «Τὰ πάντα ρεῖ...» Ὁ ἀδυσώπητος νόμος ὑψώνεται τραγικά ἀληθινός. Ὅμως μένει τὸ ἐρείπιο: «Καὶ τὰ χρόνια περάσαν καὶ οἱ καιροὶ ἀλλάξαν καὶ τὸ φάντασμα τῆς καταστραμμένης πόλης στέκεται πάντα ἐκεῖ, στὴν ἄμμο μέσα, τσακισμένο ἀλλὰ περήφανο...» Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ μὴ ἀναλογισθεῖ τὸν στίχο τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα:

«Ἀράχνη εἶναι ἡ ζωὴ καὶ κονιορτός ἡ δόξα...»

Στὰ τρία τελευταῖα κεφάλαια: «Ἡ Πρώτη ἐπίσημη Συνάντησις τῶν Ἑλλήνων μὲ τοὺς Τούρκους», «οἱ Σταυροφορίες» καὶ «οἱ Μαύροι» ὁ τόπος ἀλλάζει. Δίχως νὰ λείπει ἡ θερμὴ διάθεση τοῦ ἀφηγητῆ, νοιώθεις πὼς ὁ ἱστορικὸς φιλόσοφος ἔχει τὸν λόγο. Ἐδῶ καθαρώτερα ἐκδηλώνεται ἡ κρίση τοῦ ἐπιστήμονα, συνδυασμένη μὲ μιὰ διορατικότητα ψυχολόγου καὶ μὲ μιὰ πνοὴ ἀνθρωπιστῆ.

Μὲ τὴν «Πρώτη ἐπίσημη Συνάντηση» μπαίνουμε σὲ μιὰν ἀντίληψη ἐπιστημονικῆ τῆς ἱστορίας. Τίποτε δὲν γίνεται στὰ κοντουροῦ μὰ καὶ τίποτε δὲν πάει χαμένο. Κάθε γεγονὸς ἔχει ἐλατήρια ἀπὸ τὸ παρελθὸν καὶ ἀντίχτυπο στὸ μέλλον — ὠφέλημα ἢ βλάβη. Ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα ὁ φιλόσοφος πρέπει νὰ βγάλει ἓνα συμπέρασμα. Γι' αὐτό, δὲν φθάνει ἡ ἐπιστημονικὴ ἐρμηνεία, μήτε μονάχα ἡ λογικὴ ἀνάπτυξη. Χρειάζεται καὶ μιὰ ἀντίληψη πλατύτερη τοῦ στραβοῦ καὶ τοῦ σωστοῦ. Αὐτὴν ὁ ἀνθρωπιστὴς θὰ εὑρεῖ. Στους «Μαύρους» χτυπάει τὴν παντοδύναμη «πρόληψη τῶν φυλῶν» ποὺ καὶ σήμερα ἀκόμα εἶναι βαθειὰ ριζωμένη μέσα μας. ⁽¹⁾ Στὶς «Σταυροφορίες» σηκώνει τὸν πέπλο τῆς συμβατικῆς ἱστορίας καὶ μᾶς φανερῶνει τὴν βαθύτερη ἀλήθεια. ()

(1) «...ἀληθινὰ ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ δυστυχισμένοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι δὲν εἶναι κατώτεροι ἐκ φύσεως ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀδελφοὺς τους, καὶ ὅτι γιὰ τὴν σημερινή τους φυλετικὴ κατάστασι ἴσως τὴ μεγαλύτερη εὐθύνη νὰ φέρει ἡ λευκὴ φυλὴ, ποὺ τόσο ἀπάνθρωπα τὴν ἐκμεταλλεύθηκε». (Οἱ Μαύροι σελ. 208).

(2) «Οἱ Σταυροφορίες γέννησαν τὸ μῖσος μεταξὺ Μουσουλμάνων καὶ Χριστιανῶν... καὶ αὐτὲς εἶναι ποὺ σκάψαν τὸ ἀγεφύρωτο χάσμα ποὺ ἀπὸ τότε χωρίζει τὰ δυὸ αὐτὰ τμήματα τῆς ἀνθρωπότητος» (σελ. 175) «...ἔπρεπε νὰ ἔλθουν οἱ Σταυροφορίες νὰ αἱματουλίσουν τὴν Ἀνατολὴ ἄσχοπὰ καὶ βάρβαρα, γιὰ νὰ γεννηθῇ τὸ μῖσος τοῦ Ἰσλάμ κατὰ τῆς Θρησκείας τοῦ Σταυροῦ» (Οἱ Σταυροφορίες σελ. 176.)

Καὶ παρακάτω: «Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἐπιστρέψαν στὴν Εὐρώπῃ οἱ ντροπιασμένοι Σταυροφόροι ἀναφαίνεται τὸ θρησκευτικὸ μῖσος στὴ Δύση...» (idem)

Ἐπιστήμονας λοιπὸν μὲ διορατικὴ ψυχολογία προικισμένος καὶ φιλόσοφος ὑψωμένος πάνω ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ ψεῦδη σέβαν πλατὺ ἀνθρωπισμό· τέτοιος μᾶς φανερώνεται ὁ κ. Νομικὸς στὰ τελευταῖα κεφάλαια. Ἴσως ὁ ἀνθρωπισμὸς νᾶναι ἡ πιὸ βασικὴ φάση τῆς προσωπικότητάς του. Ἴσως ὁ συγγραφέας τῆς Ἀνατολῆς καὶ Ἰσλάμ νᾶντιλήφθηκε ὅτι ἡ κύρια ἐνωτικὴ γέφυρα τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι ὁ “λογισμὸς” (raison) ἀλλὰ τὸ αἶσθημα. Τὸ παράδειγμα τῆς καταπληκτικῆς ἐξάπλωσης τοῦ Χριστιανισμοῦ στὰ πρῶτα του χρόνια αὐτὸ μᾶς μαρτυρεῖ. Πρῶτος ὁ Χριστιανισμὸς ἀντιλήφθηκε τὴν «καθολικότητα» τοῦ αἰσθήματος. Καὶ γιὰ νὰ καταλάβεις ἓνα λαὸ ξεπεσμένο, ἀλλὰ μιὰ φορὰ δοξασμένο, γιὰ νὰ γίνεις ἱστορικὸς ἀληθινὰ καθολικὸς, δὲν ἀρκεῖ μιὰ λογικὴ ἐρμηνεία τῶν γεγονότων. Χρειάζεται νάγαπήσεις γιὰ νὰ καταλάβεις. Χρειάζεται νὰ σκύψεις πάνω ἀπὸ τὴν κατάντιά του γιὰ νὰ καταλάβεις πὼς καὶ ἡ παράδοση του μαρτυρεῖ γιὰ ἓνα παλιὸ πολιτισμὸ (πρβλ. οἱ “Μαῦροι”). Δὲν ἀρκεῖ νὰ θεωρεῖς ἀπὸ μακριὰ τὸ ἐρεῖπιο, θαμπωμένος ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ του κάλλος. Χρειάζεται νὰ τὸ σιμώσεις καὶ νὰ στήσεις ταῦτι στὴν πέτρα: πίσω ἀπὸ τὸ μάρμαρο, θάφουγκραστεῖς τὸν χτύπο μιᾶς καρδιάς καὶ τὸν μηχανισμό ἑνὸς μυαλοῦ ποὺ στοχάζεται. (πρβλ. “Ἡ Ζηνοβία, βασίλισσα τῆς Παλμύρας”). Ὅλα αὐτὰ θὰ τὰ ἀνακαλύψει ἓνας καλλιτέχνης—ἱστορικὸς ἀλλὰ καὶ ἓνας ἀνθρωπιστής. Καὶ εἶναι ἓνας ἀνθρωπιστὴς ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν ἐπιστημονικὴ ὁδὸ καὶ ποὺ αἰτιολογεῖ τὸν ἀνθρωπισμὸ του ἀπὸ αὐτὰ τὰ γεγονότα.

Ἐπρεπε νὰ μιλήσουμε γιὰ τὸ βιβλίο ὡς βιβλίο κι ὄχι γιὰ τὸν συγγραφέα, θὰ παρατηρήσουν μερικοί. Ἀλλὰ μᾶς φαίνεται ὅτι ἡ ἀτομικότης τοῦ συγγραφέα εἶναι τὸ σπουδαιότερο σημεῖο ἑνὸς βιβλίου ἱστορικοῦ. Καὶ ἡ Ἀνατολὴ καὶ Ἰσλάμ δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ βιβλία ὅπου ὁ ἱστορικὸς ἀρκεῖται στὸ νὰ ἱστορεῖ· ἀναλαμβάνει καὶ τὸ δύσκολο ἔργο νὰ ἐρμηνεύσει καὶ νὰ δείξει ὡς ἐπιστήμονας καὶ ὡς συγχρονισμένους ἀνθρωπιστὴς. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, θὰ μείνει ἓνας πολὺτιμος σύντροφος ὁποιουδήποτε ζεῖ καὶ σκέπτεται μέσα στὴν Ἀνατολή. Καὶ τὰ διεθνῆ προβλήματα ποὺ ἀνακινεῖ τὸ κάνουν ἓνα ἀπὸ τὰ λίγα βιβλία ποὺ ἡ σύγχρονη ἐλληνικὴ σκέψη ἔχει νὰ ἐπιδείξει στὸν ἔξω κόσμον.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ:

Με λύπη μας, γιὰ τὴν ἔλλειψη χώρου, εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ ἀναγγείλουμε μονάχα μερικὲς νέες ἐκδόσεις ἂν καὶ γιὰ τὴν κάθε μιὰ εἴχαμε ἓνα κριτικὸ σημείωμα. Στὰ ἐρχόμενα φυλλάδια θὰ γράψουμε:

ΑΛΚΗ ΘΡΥΛΟΥ: Κριτικὲς μελέτες. Ἀθήνα 1925.

ΜΥΡΤΙΩΤΙΣΣΑΣ: Κίτρινες φλόγες. "Γράμματα" Ἀλεξάνδρεια 1925.

ΛΙΑΝΗΣ ΠΡΙΟΝΙΣΤΗ: Κάτω ἀπὸ μιὰ Προσταγὴ "Γράμματά" 1925

ΛΕΩΝΙΔΑ ΡΑΖΕΛΟΥ: Ἀχιλλεύς. Ἀθήνα 1925.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ: Ὁ Τρελὸς με τοὺς Κόκκινους Κρίνους.
Α. Κασσιγόνη. Ἀλεξάνδρεια 1926.

ΜΙΧ. Γ. ΠΕΤΡΙΔΗ: Ἑξάστιχα. Ἀθήνα 1925.

ΜΙΧ. Γ. ΠΕΤΡΙΔΗ: Ἡ Νέα μας Ποίηση. Λογοτεχνικὲς μελέτες.
Ἀθήνα 1925.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ:

ΝΕΑ ΦΩΝΗ: Ἑβδομαδιαῖο 15, Rue des Prés, 15. Fontenay-aux-Roses (Seine) près Paris.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ: Α. Κασσιγόνη. Ὀκτώβριος—Νοέμβριος 1925. 18, Λεωφόρος Ραμλίου, 18 (α', πάτωμα).

ΥΓΕΙΑ: Ἐπιστημονικὸ περιοδικό. Ἀθήνα.

ΕΡΓΑΣΙΑ: Παιδαγωγικὸ περιοδικό. Ἀθήνα.

ΜΑΛΕΣΗ: Εὐθυμογραφικὸ, ἑβδομαδιαῖο. Ἀλεξάνδρεια.

Τὸ τύπωμα τέλειωσε στίς 27 Ἰανουαρίου 1926.